

Wprowadzenie

Niniejszy tom zawiera teksty niektórych referatów przedstawionych na Międzynarodowej Konferencji Naukowej – „Dzieci i młodzież a problemy współczesnego życia – perspektywa psychologiczna”, która odbyła się w maju 1994 roku. Celem konferencji była dyskusja nad aktualnymi kierunkami i wynikami badań dotyczących wpływu przemian zachodzących w życiu rodzinnym, instytucjach oświatowych i szeroko rozumianym środowisku na rozwój i zachowanie się dzieci i młodzieży. W ramach proponowanego tematu zostały uwzględnione takie problemy jak: orientacja dzieci i młodzieży w zachodzących przemianach i stosunek do nich, zagrożenia dla twórczej adaptacji oraz sposoby radzenia sobie w sytuacjach trudnych.

Oddawany do rąk Czytelników tom składa się z pięciu części:

1. Społeczno-moralny i religijny rozwój dziecka
2. Problemy adaptacji młodzieży
3. Stany depresyjne u dzieci i młodzieży
4. Wybrane problemy wychowania dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych
5. Dylematy współczesnej edukacji.

Pierwszą część stanowią 7 artykułów, poruszających różne zagadnienia z rozwojowego nurtu psychologii społecznej. Profesor M. Przetacznik-Gierowska, w kontekście rozważań teoretycznych, prezentuje wyniki badań nad rozumieniem pojęć ekonomicznych przez dzieci w wieku przedszkolnym, zaś M. Kielar-Turska ukazuje specyfikę rozumienia bajki Ezopowej przez współczesne dzieci. Autorzy trzech kolejnych artykułów – Cz. Walesa i E. Rzechowska, D. Kornas-Biela oraz M. Tatala – dyskutują zagadnienia religijnego rozwoju dziecka. Ze względów politycznych, jeszcze do niedawna, trudno było spotkać prace poświęcone tej tematyce w ogólnopolskim piśmiennictwie. Dwa ostatnie artykuły, autorstwa G. Rudkowskiej i D. Boreckiej-Biernat, ukazują rodzinne uwarunkowania prospołecznych bądź agresywnych zachowań u dzieci.

Prace części drugiej najogólniej dotyczą problematyki adaptacji młodzieży do sytuacji o charakterze społecznym i poznawczym w kontekście osobowościowych uwarunkowań. E. Rydz ukazuje specyfikę planowania własnego życia przez młodzież w zależności od jej wieku. A. Oleszkowicz i O. Bąk, na podstawie przeglądu prac zarówno o charakterze teoretycznym jak i empirycznym, podejmują próbę odpowiedzi na pytanie, czy bunt młodzieży to reakcja na kryzys społeczny czy ko-

nieczność rozwojowa. Kolejny artykuł, autorstwa I. Pufal-Struzik, dotyczy zagrożeń, wobec których staje młodzież we współczesnym świecie oraz jej możliwości twórczego rozwiązywania sytuacji problemowych. Pozostałe cztery artykuły, przygotowane przez A. Borowca, M. Kliś i J. Kossewską, L. Wronę oraz B. Wszeborowską-Lipińską, ukazują osobowościowe korelaty bądź to poznawczego bądź społecznego funkcjonowania uczniów w wieku dorastania i osób w wieku młodzieńczym.

Trzecia część Rocznika, w dużym stopniu, ma charakter monotematyczny – przedmiot rozważań stanowi bowiem symptomatologia stanów depresyjnych u dzieci i młodzieży oraz jej wewnętrzne i zewnętrzne uwarunkowania. Otwiera ją artykuł przeglądowy, autorstwa L. Blöschl, ukazujący znaczenie dysfunkcji interpersonalnych w rozwoju zaburzeń depresyjnych u dzieci i młodzieży. Można je, zdaniem autorki, interpretować jako przyczynę, zmienną współwystępującą lub konsekwencję depresji u osób w młodym wieku. Pozostałe 6 artykułów, o charakterze empirycznym, jest poświęconych objawom zaburzeń depresyjnych oraz ich związkom z innymi wymiarami osobowości w perspektywie rozwojowej. M. Kliś omawia zagadnienie diagnozy zaburzeń emocjonalnych, w tym depresyjnych, u dzieci w wieku przedszkolnym. E. Ederer i H. Reicher przedstawiają interakcyjne związki zaburzeń depresyjnych z takimi zmiennymi jak: psychospołeczna zależność, społeczne wsparcie, społeczny stres, strategie radzenia sobie u młodzieży w wieku dorastania, zaś H. Wrona-Polańska dyskutuje relacje zachodzące pomiędzy zaburzeniami życia uczuciowego a cechami obrazu samego siebie u dzieci i młodzieży. W. Pilecka dokonuje analizy porównawczej skłonności depresyjnych u uczniów przewlekle chorych, upośledzonych umysłowo, wybitnie zdolnych i zdrowych. Tę część tomu zamyka artykuł W. Czajkowskiego, który ukazuje wzajemne powiązania lęku i depresji z poczuciem sensu życia u studentów.

Czwarta część obejmuje 5 artykułów, w których są dyskutowane różne zagadnienia związane z wychowaniem dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych. B. Grochmal-Bach omawia czynniki noetyczne, które promują zdrowie moralne dzieci niepełnosprawnych oraz ukazuje rolę nauczyciela-terapeuty w ich kształtowaniu. Z kolei M. Winzer charakteryzuje postawy polskich i kanadyjskich nauczycieli wobec idei integracji szkolnej dzieci o nietypowym rozwoju. Artykuł M. Wątorskiej porusza złożone zagadnienia związane z wychowaniem religijnym dzieci upośledzonych umysłowo w stopniu głębszym oraz podkreśla jego terapeutyczne i integracyjne walory. Dwa ostatnie artykuły dotyczą wartości diagnostycznej wytworów plastycznych dzieci. A. Czajkowska ukazuje możliwości i ograniczenia w stosowaniu Testu Rysowania Drzewa K. Kocha w diagnozie dzieci głuchych, zaś E. Głowacka próbuje określić pewne stałe cechy twórczości plastycznej dzieci z wysokim poziomem neurotyzmu.

Autorzy artykułów ostatniej części, w sposób bezpośredni bądź pośredni, rozważają problemy współczesnej edukacji. Dwie pierwsze prace, o charakterze teoretycznym, pobudzają do refleksji nad celami i formami szeroko pojętej edukacji

końca XX i początku XXI wieku. J. Spišaková przybliży Czytelnikowi założenia holotropnej terapii, służącej doskonaleniu osobowości człowieka jako harmonijnej całości w odniesieniu do siebie i społeczności. Z kolei J. Maciuszek ukazując zagrożenia, które przyniosła dla ludzkości cywilizacja przemysłowa, stara się określić wyzwania, przed którymi stanie edukacja człowieka jutra, człowieka nowej cywilizacji. Z rozważaniami tego artykułu korespondują treści zawarte w pracy P. Passowicza i P. Słowika, przedmiotem których jest dyskusja nad walorami i brakami współczesnych systemów kształcenia w kontekście założeń filozoficznych leżących u ich podstaw. Artykuł, autorstwa A. Mirskiego dotyczy percepcji szkoły przez nauczycieli z punktu widzenia organizowania i kierowania jej życiem.

Oddając do rąk Czytelnika tę publikację, mamy nadzieję, że przysłuży się ona popularyzacji nowych kierunków badań w psychologii oraz będzie pomocna w rozwiązywaniu różnorodnych problemów, jakie spotka w swej pracy psycholog praktyk i nauczyciel.

W trakcie oczekiwania na recenzje tego tomu „Rocznika Naukowo-Dydaktycznego. Prace Psychologiczne VI” doszła do nas smutna wiadomość o śmierci profesor dr hab. Marii Przetacznik-Gierowskiej (1920–1995).

Wszyscy pracownicy Katedry Psychologii WSP są wychowankami i uczniami Profesor Przetacznik-Gierowskiej. Pomimo wielu obowiązków naukowych, dydaktycznych i organizatorskich, które łączyły się z pełnionymi przez Profesor funkcjami kierownika Zakładu Psychologii Rozwojowej i Wychowawczej oraz dyrektora Instytutu Psychologii UJ, zawsze z ogromną troską śledziła rozwój naukowy swoich magistrów i doktorów, którzy podjęli pracę w Katedrze Psychologii WSP. Inspirowała nasze poszukiwania badawcze, ukierunkowywała ich przebieg, dopinguowała do wytrwałości w ich realizacji oraz dzieliła radość z osiągniętych sukcesów. Była duchowym przewodnikiem naszej naukowo-dydaktycznej działalności, a nade wszystko godnym naśladowania wzorem pracowitości, oddania sprawom nauki oraz zwykłej ludzkiej życzliwości.

W latach sześćdziesiątych prowadziła wykłady i seminaria magisterskie dla studentów WSP, była konsultantem i opiniodawcą wielu programów aktywnego i twórczego życia pozostawała z nami, będąc opiekunem prac doktorskich i habilitacyjnych oraz uczestnicząc w konferencjach i seminariach naukowych organizowanych przez Katedrę Psychologii i inne Katedry Pedagogiczne.

W psychologii rozwojowej Profesor Maria Przetacznik-Gierowska zdobyła trwałe miejsce wśród uczonych najbardziej zasłużonych dla tej dziedziny. W myślach i sercach uczniów i wychowanków pozostanie Mistrzem, który ich ukształtował.

Cześć Jej pamięci!

Redaktorzy